

Prikazi, izvještaji.

Drugi međunarodni Tomistički kongres.

Dr. Vilim Keilbach

Na poticaj rimske akademije sv. Tome (Pontificia Academia Romana S. Thomae Aquinatis et Religionis Catholicae) i akademije »Nuovi Lincei« (Pontificia Academia Scientiarum »Nuovi Lincei«) održan je u Rimu od 23 do 28 novembra 1936 godine nakon jedanaestgodišnje stanke drugi međunarodni tomistički kongres. Po prvotnom planu trebao je kongres uoči tristogodišnjice (1937) Descartes-ovog djela »Discours de la méthode« da se potanko bavi naučno-kritičkim ispitivanjem kartezianizma i tomizma obzirom na njihovo načelno razilaženje. Međutim, u nadi da će širi okvir pridonijeti stvari i zainteresirati veći broj učenjaka, najavio je kongresni odbor ove tri tematske grupe: problem spoznaje, filozofija i znanosti, filozofija i religija.

U pogledu dobavljanja znanstvenih prinosa vladala je slijedeća praksa. Odbor je zvanično pozvao samo glavne referente (to su bili Noël, Olgiati, Hoenen, Maritain, Kowalski, Gemelli i Garrigou-Lagrange—Grégoire i Barbado nisu mogli doći) dok je inače općenito oglasio, da će se u granicama najavljenih tematskih grupa primati prinosi manjeg opsega. Ta »sloboda pisanja« imala je doduše za posljedicu, da je broj spomenutih prinosa takoreći nadmašio sva očekivanja. Ali ne smijemo zaboraviti, da je ona u isto vrijeme kočila mnoge uvažene učene pisce, koji bi sigurno rado bili napisali koji prilog, da su za to bili zamoljeni.

U ovom svom referatu ograničit ću se isključivo na naučni aspekt kongresa. O samom toku kongresa kao i o svečanim prizorima, koji su povodom kongresa bili priređeni, napisao sam izvještaj u božićnjem broju (1936) »Hrvatske Straže«.

*

U prvoj tematskoj grupi, to jest o problemu spoznaje, referirali su Noël i Olgiati.

L. Noël (Louvain), pristaša Mercier-ove škole, iznio je već 1925 godine na prvom međunarodnom tomističkom kongresu neke osnovne misli za izgradnju jedne takve »epistemologije«, koja bi se

osnivala na principima sv. Tome, ali koja bi ujedno vodila računa o načinu na koji moderna filozofija shvaća i stavlja taj problem. Dok razum reflektira o svojim činima, u sudovima nailazi na neke »objektivne odnošaje«, koji mu se naprosto nameću. Reflektirajući sad o samim tim odnošajima nalazi, da se oni osnivaju na jednoj »stvarnosti«, koja je neposredno data u svijesti. Ovo dvostruko raščlanjivanje »svijesnih« podataka logički ne ovisi ni o kakvoj metafizici, naročito ne ovisi ni o kakvoj ontološkoj teoriji spoznaje, a može se smatrati temeljem k r i t i k e, koja se ima baviti problemom istine. U svom predavanju »De criterio veritatis et de realismo« (na francuskom jeziku!) nastojao je Noël, da te svoje misli još tačnije odredi i da odgovori na najglavnije poteškoće, koje se mogu iznijeti protiv takvog shvaćanja problema spoznaje. Dok je Descartes-ov »cogito« stvarno ili historijski vodio do idealističke filozofije, Noël smatra da u tome nije bilo nikakve logičke nužnosti. Naprotiv. Samo ne smijemo kao polaznu tačku umovanja uzeti taj »cogito« u smislu zatvorenog počela, jer time se prejudicira rješenje u prilog idealizmu. Treba uzeti »cogito« kao o t v o r e n u misao, jer kao takav je uvijek misao o nečemu: prazna misao nije misao, pa stoga ne može voditi do spoznaje »stvari«. Prava misao je uvijek misao o nekom predmetu, i to opet ne o predmetu koji bi bio s a m o predmet, nego o predmetu koji je dio izvjesne stvarnosti. Noël nadalje zastupa mišljenje, da se n u ž n i sudovi konačno osnivaju na onoj stvarnosti, o kojoj nam svjedoči sjetilno opažanje, a ne na tobože apstraktnim ili čisto metafizičkim pojmovima, neovisno o svakom sjetilnom iskustvu.

• F. Olgiati (Milano) je u svom predavanju »Il problema della conoscenza nella filosofia moderna ed il realismo scolastico« višemanje zastupao protivno mišljenje. Po njemu bi problem spoznaje bio skroziskroz historijski uvjetovan i logički ovisan o metafizici. Prema tome, dakle, problem spoznaje nema nikakvog smisla ako ga ne gledamo kao dio određenog sistema. Na osnovi svojih dosadašnjih istraživanja na području povijesti filozofije tvrdi Olgiati, da pritom treba naročito voditi računa o jednom načelu i o jednoj činjenici. T o n a č e l o glasi: Stavljanje i rješavanje problema spoznaje u staro i u moderno doba jednako ovisi o metafizici. A u vezi s ovim načelom valja uočiti slijedeću po problem spoznaje sudbunosnu činjenicu: Moderna filozofija ima sasvim drugi pojam o »stvarnosti« nego tradicionalna filozofija. Uslijed toga, veli Olgiati, razlikuje se moderni problem spoznaje od pitanja tradicionalne filozofije o vrijednosti spoznaje. Štoviše, moderni problem spoznaje je zapravo pseudoproblem, samo posljedica zalutale metafizike. Rješavanje toga »problema« ima stoga početi putem revizije metafizičkih nazora. Pobijanjem pojmova moderne metafizike nestat će moderni problem spoznaje sam po sebi. A to je prvi preduvjet za ispravno shvaćanje »gnozeologije«.

U diskusiji učestvovali su Garrigou-Lagrance, Maritain, degl' Innocenti, Jolivet, Siwek i drugi. Ma da većina govornika nije isključila ni potrebu metafizičke za rješavanje problema spoznaje ni logičku ovisnost toga problema o izvjesnim metafizičkim nazorima, ipak je naglasila da problem spoznaje prije svega spada pred forum čovjeka, ne »metafizičara«, te da je u prvom redu spekulativno, ne »historijsko« pitanje.

Samo usput spominjem, da se o manjim prinosima ove tematske grupe raspravljalo po različnim sekcijama. Bilo je preko dvadeset takvih radova, — devet o samom Descartes-u odnosno o pitanjima kartezianizma —, među njima i radnja H. Boškovića O. P. (»Immanentia et transcendentia cognitionis«).

*

O odnošajima filozofije prema znanostima bilo je četiri referata.

U svom predavanju »De constitutione corporum« prikazao je P. Hoenen S. J. (Rim) jedan dio svog dugogodišnjeg originalnog rada na području kosmologije. Mnogi skolastici mislili su u zadnje vrijeme da rezultati moderne fizike i kemije potvrđuju mehanicističke i atomističke teorije, pa da stoga barem u pogledu anorganskog svijeta treba napustiti hilemorfizam kao filozofsko tumačenje. Hoenen smatra da to stanovište nije opravdano. Po njemu rezultati moderne fizike i kemije ne samo ne potvrđuju mehanicizam i atomizam, nego se dijelom indiferentno odnose kako prema tim teorijama tako i prema hilemorfizmu, a dijelom direktno iziskuju hilemorfizam kao svoje zadnje, razumije se, filozofsko tumačenje. U ovom referatu išao je Hoenen najviše za tim, da pokaže, kako nas moderna fizika i kemija na osnovi novijih istraživanja sile da »specificiramo« glavna načela aristotelsko-tomističke filozofije, da bismo se na taj način čuvali takozvanog konkordizma, koji pod plaštem fizike i kemije kao egzaktnih znanosti naučava mehanicističku filozofiju.

Diskusija je i ovom prilikom bila vrlo zanimljiva. Kao najkompetentniji stručnjak i protivnik govorio je A. Mitterer (Bressanone), a zastupao je znatno umjerenije stanovište prema mehanicizmu i atomizmu. Međutim, Hoenen je u svojoj suverenoj obrani dobrim razlozima obesnažio iznesene prigovore.

Budući da V. Grégoire (Louvain), koji je imao da govori o biološkim problemima, nije mogao doći na kongres, to je mjesto njega održao predavanje B. Thum O. S. B. (Rim): »Die Bedeutung des quantentheoretischen Indeterminismus.«

Veliko zanimanje vladalo je za predavanje »Philosophie et sciences« J. Maritaina (Pariz). Maritain je kritički ispitao načelno stanovište neopozitivističke nauke »bečkoga kruga«. Taj krug,

čiji članovi nisu samo austrijski učenjaci, ide za istraživanjem logičkih i spoznajnoteoretskih osnova znanosti uz potpuno nijekanje svake metafizike. U znanstvenom istraživanju bi razum jedino imao ulogu svjedoka i moderatora, ali nužno bi ostao izvan granica samog tog istraživanja. Njegova bi zadaća bila, da u duhu matematičkih i logičkih zakona »transformira« naše sjetilno iskustvo. Znanost bi se dosljedno isključivo oslanjala na sjetila i na sprave za mjerenje. — Maritain je u duhu tomističke nauke pokazao, kako ova škola neopravdano zanemaruje filozofski aspekt svoga pitanja, te kako ona svoje prirodoznanstveno rješenje smatra zadnjim, filozofskim odgovorom. Valja znati, da se na pr. u fizici pri problemu o sastavu materije pita za prostorno-vremensku »bitnost« fizički i matematički ispitane stvarnosti, dok u filozofskom pogledu pri istom problemu jedino dolaze u obzir zadnja ontološka načela. Na taj način imamo zapravo dvostruki sloj stvarnosti, fizički i metafizički, pa dosljedno i potrebu dvostruke »epistemologije«, znanstvene (prirodnoznanstvene) i filozofske.

Odmah iza Maritaina govorio je K. K o w a l s k i (Poznanj) — »De principiis vitae organicae« — o biološkim i psihološkim pitanjima obzirom na organski život. U svemu je branio aristoteliskotomističku nauku protiv mehanicističkih i materijalističkih teorija.

U diskusiji nastupilo je više govornika. Rekao bih da se na veliko zaprepaštenje moglo vidjeti, da se učenjacima »bečkoga kruga« pridaje vanredno velika važnost. Njihov rad stvarno nije ni tako temeljit ni tako zamašan, da bi u tolikoj mjeri zaslužio našu pažnju.

Pod velikim aplauzom počeo je A. G e m e l l i O. F. M. (Milano) svoje predavanje o današnjoj krizi eksperimentalne psihologije: »Introspezione e studio del comportamento«. Prije deset godina je sličnoimeni literarni tip u psihološkoj literaturi bio vrlo aktualan. Danas se o njemu već sve manje čuje, iako kriza stvarno još nije prošla. Već od zadnjeg stoljeća vodi se borba oko psihologije kao znanosti. Jedni bi htjeli da je potpuno odijele od filozofije, a drugi hoće da je po svaku cijenu smatraju filozofskom disciplinom. Gemelli misli da je psihologija danas doduše već samostalna znanost, ali da se ipak još nije dovoljno emancipirala od filozofije, te da uslijed toga nema ni dostatno određenog sadržaja (objekta) ni dostatno određene metode. Pritom posebnu pažnju priklanja »behaviorizmu«, jer je ovom novom psihološkom strujom pitanje o odnosu psihologije prema filozofiji tobože dobilo novu aktualnost, i to u pozitivnom smislu.

Budući da poslije ovog predavanja nije mogla biti diskusija, to ću ovdje upozoriti na neke tačke. Psihologija kao posebna ili samostalna znanost bez sumnje ima danas pravo na opstanak. Ukoliko je ona uistinu empirijska, treba poraditi na tome da se ona potpuno emancipira od filozofije. Rado priznajem i to, da je

»behaviorizam« svojim nazorom na ponašanje živih organizama kao na jednu vrstu rezultata uzajamnog djelovanja konstitucije (organizacije) organizma i dotične okoline (situacije) u mnogom pogledu unaprijedio psihologiju. Međutim, meni se čini da primat ipak treba pripisati samoopažanju. Ne smije se obescijeniti samoopažanje na račun »behaviorizma«, jer ovom pridolazi samo podređena važnost. Danas bi već i to trebalo biti jasno, da samoopažanje kao izvor znanja o psihičkim doživljajima po sebi nikako ne znači svojevoljno »filozofiranje« o njima. Svaka je naša spoznaja o psihičkom zbivanju analogna. Utoliko i sama narav psihičkog čina iziskuje, da se sve psihičko zbivanje više ispita i prosudi u svijetlu »subjektivnog« iskustva nego u svijetlu »behaviorističkog« opažanja.

Najavljeno predavanje »Relatio psychologiae experimentalis ad philosophiam« moralo je izostati; predavač E. Barbado O. P. bio je uslijed bolesti zapriječen. Mjesto njega čitao je A. Fernandez O. P. (Rim) svoje predavanje: »De primis intrinsecis corporum naturalium principiis.« Među manjim prinosima ove tematske grupe bila je radnja F. Šanca S. J. (»Utrum admittenda sit distinctio inter physicam et metaphysicam materiam et formam?«).

Jedini referat treće tematske grupe glasio je ovako: »De relationibus inter philosophiam et religionem.«

Referent R. Garrigou-Lagrange O. P. (Rim) prikazao je prvo kako današnji racionalizam stavlja i rješava taj problem o odnosu filozofije prema religiji. Zatim je formulirao to isto pitanje u smislu današnjeg prijepora među katoličkim učenjacima. Braneći pojam kršćanske filozofije veli, da je ona »pozitivno« i »u sebi« kršćanska, a ne samo obzirom na kršćanski subjekt ili obzirom na kršćansku objavu kao negativnu normu svake naravne spoznaje. Da to dokaže, poziva se među ostalim na encikliku Leona XIII »Aeterni Patris«, a uspoređuje kršćansku filozofiju sa stanjem odraslog čovjeka kao posebnim znakom savršenosti.

Pitanje o pojmu kršćanske filozofije je još i danas vrlo prijeporno. To je pokazala i kratka diskusija, u kojoj je J. de Blic S. J. iznio dobro osnovane poteškoće protiv izloženog stanovišta. Teško je razumjeti što znači filozofija, koja bi »pozitivno« i »u sebi« bila kršćanska; svaka filozofija mora nužno da bude umovanje naravnim sposobnostima čovjeka. Takva kršćanska filozofija k tomu krije u sebi pogibelj, da će u ime svog značajnog obilježja (»kršćanska«) u mnogom pogledu da se bavi objavljenim istinama kao tobože filozofskom, i razumu pristupačnom spoznajom. Najzad nikako nije jasno, da se iz enciklike Leona XIII »Aeterni Patris« može izvesti pojam kršćanske filozofije u spomenutom smislu.

U ovu tematsku grupu spada predavanje F. Vebera: »Der philosophische Hauptkern des Christentums«.

*

Prostor ne dopušta da potanko referiram o velikom broju kraćih naučnih prinosa, o kojima se raspravljalo po sekcijama. Odbor kongresa izdat će »Acta«, u kojima se štampaju ne samo svi ti radovi nego i kratak izvod vrijednijih diskusija. U njima će se također štampati po jedna radnja od S. Zimmermanna i A. Ušeničnika. »Acta« će ujedno biti najautentičniji referat o kongresu.

Ukoliko je rad drugog međunarodnog tomističkog kongresa bio zasnovan na prilično širokoj znanstvenoj osnovi, kongres je dotaknuo čitav niz savremenih problema. Ako će se zaista ispuniti želja C. Boyera S. J., zaslužnog sekretara kongresa i rimske akademije sv. Tome, onda stanka do idućeg zasjedanja ne će biti dulja od pet godina.

„Sôphêr“ u Novom Zavjetu.

Papyrosima i tekstovima iz knjiga Starog Zavjeta upoznajemo značenje i opseg riječi: književnici, zakonici i pismoznanci u knjigama Novog Zavjeta.

Dr Nikola Žuvić.

Povijest je riječi biblijske *γραμματεὺς, νομικὸς, νομοδιδάσκαλος* velika kao i različito značenje pojedinih riječi i svake pojedine u različito vrijeme. Ovoj je bilješki svrha, da pokaže značenje riječi u Novom Zavjetu prema knjigama u Starom Zavjetu u različito vrijeme i u profanoj literaturi po dvjema papyrima.

Pismoznanci, kako prevode hrvatske knjige ili književnici, učitelji zakona ili zakonik spominju se rano u sv. Pismu. Do nekih povlastica došli su za vrijeme babilonskog ropstva. Jedinu ostatak očinskih svetinja bio je narodu Mojsijev zakon. Sama stvar zahtjevala je vremenom, da se stvori poseban stalež, koji će se isključivo baviti tumačenjem zakona. Hvali ih i na dugo govori o njima knjiga Crkvenica u gl. 38. i 39. Bili su kasnije iz svih plemena Izraelovih. Priprava je bila duga i kandidat je morao slušati priznate učitelje zakona *talmid torah* ili *talmid hachamim*, kako i sv. Pavao do nogu Gamaliela Dj. Ap. 22, 3. Učiteljem je neki mogao biti proglašen iza četrdesete godine, kako nam jamče talmudiste. U Novom Zavjetu svojataju si pismoznanci, da su i oni Božanske ustanove. Što je nemoguće dokazati. Sam Gospodin im je to predbacio Mt. 15, 13. Vrlo se često susreću u NZ uz Farizeje. I sami su se podali oholosti i smatrali su se jedinima, koji poznaju